

STRATEJİK GÖRÜNÜM

Aylık Bülten

14.Sayı

Ekim 2024

Küresel Jeopolitik Görünüm: Önce Çağrı Cihazı Saldırıları Sonra Nasrallah Suikastı

Hizbullah'ın yüzlerce üyesi tarafından kullanılan çağrı cihazları 17-18 Eylül 2024 tarihlerinde Lübnan ve Suriye'de neredeyse eş zamanlı olarak patlatıldı. Patlamalar sırasında aralarında 8 yaşında bir kız çocuğunun da bulunduğu en az 25 kişinin öldüğü ve üç bine yakın yaralının olduğu bildirildi. Hizbullah ve Lübnan hükümeti, uzaktan kumandalı bu sofistike saldırıdan İsrail'i sorumlu tuttu.

Amerikalı bir yetkili, çağrı cihazlarına gizlenmiş az miktarda patlayıcının infilak ettirildiği operasyonun ardından İsrail'in ABD'yi bilgilendirdiğini söyledi. Söz konusu kişi, bilgileri kamuoyu önünde tartışma yetkisi olmadığı için isminin açıklanmaması koşuluyla konuştu. İsrail ordusu yorum yapmayı reddetti. Çağrı cihazı patlamaları, İsrail ve İran destekli Hizbullah arasındaki gerilimin arttığı bir dönemde meydana geldi.

Patlayan çağrı cihazları, Hizbullah lideri Hasan Nasrallah'ın Şubat 2024'te üyelerine İsrail istihbaratı tarafından izlenebilecekleri uyarısında bulunarak cep telefonu kullanmayı bırakmalarını emretmesinin ardından temin edilmiş gözüküyor. Tayvanlı Gold Apollo şirketi yaptığı açıklamada, Hizbullah tarafından kullanılan AR-924 çağrı cihazlarına kendi markasını verdiğini, ancak cihazların BAC adlı bir şirket tarafından üretilip satıldığını söyledi. BAC isimli şirketin Mossad tarafından kurulduğu da iddialar arasında.

Patlamalar özellikle Beyrut'un güneyinde, Lübnan'ın doğusundaki Bekaa bölgesinde ve Şam'da olmak üzere örgütün güçlü olduğu lokasyonlarda meydana geldi. Uzmanlar çağrı cihazı patlamalarının uzun süredir planlanmış bir istihbarat operasyonuna işaret ettiğini açıkladı. Söz konusu operasyon yüksek ihtimalle Lübnan'a teslim edilmeden önce üretim aşamasındaki cihazlara patlayıcı eklenmesiyle gerçekleşti.

Siyasi risk analisti olan Elijah J. Magnier, patlamayan çağrı cihazlarını inceleyen Hizbullah üeleriyle konuştuğunu söyledi. Magnier, patlamaları tetikleyen şeyin, tüm cihazlara gönderilen bir hata mesajı olduğunu, bu mesajın cihazların titreşmesine ve kullanıcıyı titreşimi durdurmak için tuşlara tıklamaya zorladığını ifade etti.

Bu saldırılardan sonra İsrail, son dönemlerin en dikkat çekici eylemini gerçekleştirdi. 27 Eylül'de Hizbullah lideri Hasan Nasrallah sığınak delici bombaların kullanıldığı saldırılarda öldürüldü. İsrail ordu sözcüsü, Nasrallah ve diğer Hizbullah yöneticilerinin toplantıda olduklarına dair ellerinde "gerçek zamanlı" istihbarat olduğunu söyledi. İsrail'in Hatzerim Hava Üssü komutanı Tuğgeneral Amichai Levin de komuta merkezinin saniye aralıklarla onlarca mühimmat tarafından vurulduğunu kaydetti. Nasrallah 2006'daki son İsrail savaşından bu yana, kalabalıklar içine pek çıkmıyor, sınırlı sayıda kişilerle bir araya geliyordu. Bu suikast, Hizbullah içine İsrail muhbirlerinin angaje edildiğini gösteriyor.

İsrail ordusu, Nasrallah ile birlikte çoğu son bir haftada olmak üzere örgütün 8 tepe komutanından 7'sinin öldürüldüğünü açıkladı. Ayrıca 17 Eylül'de başlayan ve Lübnan'ın güneyini hedef alan saldırılarda Hizbullah'ın füze gücünün yüzde 20 ila 25'inin yok edildiği değerlendiriliyor.

Tüm bu eylemler göstermektedir ki İsrail, bölgedeki İran etkisini/vekillerini yok etme hedefini gerçekleştirme-ye çalışıyor. İsrail, kendi askeri gücüne ilaveten, ABD'nin sınırsız desteğini sağlayıp Avrupa'nın temkinli eleştirilerini umursamadan ve Arap ülkelerinin sessizliğinde planladığı kapsamlı harekâtı, aşamalar halinde icra etmektedir. Sonuç olarak bölgede çatışmalar sonlandığında güç dengesinde kökten değişimlerin yaşanmayacağı ancak her koşulda İran'ın gücünün azalacağı beklenmektedir.

Bkz: <https://news.sky.com/story/explosive-pagers-used-by-hezbollah-had-been-modified-by-israel-at-production-level-reuters-told-by-lebanese-security-sources-13217025> / <https://apnews.com/article/lebanon-hezbollah-israel-explo-ding-pagers-8893a09816410959b6fe94aec124461b> / <https://www.bbc.com/turkce/articles/cd6qn5g24jgo>

Küresel Jeopolitik Görünüm: Rusya, Gizli İHA Projesini Çin'de Başlattı İddiası

Reuters'in iki Avrupa ülkesinin istihbarat teşkilatlarına dayandırdığı iddiaya göre Rusya, Ukrayna'ya karşı savaşta kullanılmak üzere uzun menzilli saldırı dronları geliştirmek ve üretmek için Çin'de bir silah programı kurdu. Rus devlet silah şirketi Almaz-Antey'in bir yan kuruluşu olan IEMZ Kupol, yerel uzmanların yardımıyla Çin'de Garpiya-3 (G3) adlı yeni bir dron modeli geliştirdi ve uçuş testini gerçekleştirdi.

Çin Dışişleri Bakanlığı Reuters'a yaptığı açıklamada böyle bir projeden haberdar olmadıklarını, Pekin'in insansız hava aracı (İHA) ihracatı konusunda sıkı kontrol önlemleri olduğunu söyledi.

Beyaz Saray Ulusal Güvenlik Konseyi, Reuters'in insansız hava araçları programıyla ilgili haberinden derin endişe duyduğunu belirterek, bunun Çinli bir şirketin ABD'nin yaptırım uyguladığı bir Rus firmasına gizlice yardım sağlamanın bir örneği olduğunu ifade etti.

Aralık 2023'te ABD yaptırımlarına tabi tutulan Kupol'dan Rusya savunma bakanlığına gelen raporlara göre, G3 50 kg'lık bir yük ile yaklaşık 2.000 km yol alabiliyor. İstihbarat kaynakları Reuters'a, yılın ilk yarısında bakanlığa gönderilen iki Kupol raporu ve iki fatura da dâhil olmak üzere toplam beş belge gösterdi ve bu belgeler, Ukrayna'da kullanılmak üzere Çin'de bir Rus projesinin varlığına dair iddialarını destekliyor.

İHA üretimi konusunda Çin ve Rusya odaklı çalışmalar yürüten BM eski silah müfettişi David Albright, Kupol'un gelişmiş çiplere ve uzmanlığa erişebileceği Çin'de bir üretim tesisi kurarak Batı'nın Rusya'ya uyguladığı yaptırımları atlatabileceğini söyledi. Ancak Center for a New American Security'de kıdemli araştırmacı olarak görev yapan Samuel Bendett, Pekin'in dikkatli davranmak için nedenleri olduğunu ve bu riski alamayacağını ifade etti.

Kupol'un savunma bakanlığına gönderdiği raporlara göre G3, Garpiya-A1 insansız hava aracının geliştirilmiş bir versiyonu. Garpiya-A1'in planları üzerinde çalışan Çinli uzmanlar tarafından yeniden tasarlandığı belirtildi.

Kupol, Çin'deki projenin sekiz ay içinde 400 kg faydalı yüke sahip Çin tasarımı REM 1 saldırı İHA'sını üretmeye hazır hale geleceğini planlıyor. İki Avrupalı istihbarat kaynağı bu sistemin ABD'nin Reaper insansız hava aracına benzeceğini söyledi.

Kaynaklar, TSK Vektor adlı bir başka Rus savunma firmasının projede Kupol ve Çinli tedarikçiler arasında aracılık yaptığını iddia etti. TSK Vektor yorum taleplerine yanıt vermedi.

Reuters tarafından incelenen ayrı bir belge Kupol, TSK Vektor ve Redlepus'un Çin'in Sincan eyaletindeki Kaşgar özel ekonomik bölgesinde ortak bir Rus-Çin drone araştırma ve üretim merkezi kurma planlarını ortaya koyuyor. Reuters, üç şirketin logolarını taşıyan belgeyi kimin hazırladığını ya da hedeflenen alıcıyı belirleyemedi. Belgede, 80 hektarlık "Gelişmiş İHA Araştırma ve Üretim Üssü" nün yılda 800 insansız hava aracı üretebileceği belirtildi. Ancak ne zaman faaliyete geçeceğine dair herhangi bir zaman çizelgesi verilmedi.

Bkz: <https://www.reuters.com/world/russia-has-secret-war-drones-project-china-intel-sources-say-2024-09-25/>
/ <https://foreignpolicy.com/2024/09/25/russia-drones-china-icbm-israel-ground-incursion-hezbollah-lebanon/>

Küresel Jeopolitik Görünüm: ABD-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi Arasındaki İkili Güvenlik Antlaşması ve ORION-24 Tatbikatı

ABD-Güney Kıbrıs Rum Yönetimi arasında "İkili Güvenlik Antlaşması" imzalandı. Türkiye, Washington'ı, tarafsız duruşunu terk etmekle suçladı. Türkiye Dışişleri Bakanlığı, "ABD ile Kıbrıs Rum Yönetimi arasındaki ikili savunma işbirliğini geliştirmek için bir yol haritasının imzalanmasını kınıyoruz" dedi ve Washington'ı Kıbrıs'a yönelik politikalarını yeniden gözden geçirmeye çağırdı.

ABD Savunma Bakanlığı, ABD ile GKRY'nin "İkili Savunma İşbirliği Yol Haritası" imzalayarak "önceliklerini ve önümüzdeki beş yıl boyunca ikili savunma ilişkisinin yönünü" belirlediğini söyledi.

Kıbrıs, Kıbrıslı Rumlar tarafından yönetilen uluslararası alanda tanınan Kıbrıs Cumhuriyeti ile yalnızca Türkiye tarafından tanınan Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti arasında etnik olarak bölünmüş durumda. Bu bölünme, adayı Yunanistan ile birleştirmeyi amaçlayan Yunan liderliğindeki bir darbenin ardından Türkiye'nin 1974'teki askeri müdahalesinden kaynaklanıyor. Kıbrıs'ın 1960 yılında bağımsızlığını kazanmasına kadar adayı yöneten Türkiye, Yunanistan ve İngiltere, adanın karmaşık siyasi düzenlemesi kapsamında garantör güçler olmaya devam ediyor.

Dondurulmuş ihtilafın barışçıl bir şekilde çözülmesini teşvik etmek ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki tarihi ihtilaflara ilişkin dengeli dış politikası doğrultusunda ABD, 1980'lerin sonlarında Kıbrıs Cumhuriyeti'ne silah satış ambargosu koymuştu.

Ancak, Avrupa'nın son bölünmüş başkenti olan Lefkoşa ile Washington arasındaki diplomatik ve askeri ilişkiler, Rusya'nın Ukrayna'yı işgal etmesinin ardından hızla güçlendi. ABD öncülüğündeki çabalar arasında, yaptırımları aşmayı amaçlayan Lefkoşa'yı adadaki Rus faaliyetlerini sınırlamaya ikna etmek için, ABD'nin Kıbrıs'a uyguladığı onlarca yıllık silah ambargosu 2020'de hafifletildi ve 2022'de tamamen kaldırıldı. İki ülke ayrıca Haziran ayında savunma, güvenlik ve enerji de dâhil olmak üzere bir dizi konuda stratejik diyalog kurulduğunu duyurdu.

Hamas-İsrail savaşı, adanın Batılı ülkeler için stratejik önemini daha da artırdı. Kıbrıs Rum Kesimi'ndeki iki İngiliz üssü, İsrail'e lojistik tedarik ve adadan Avrupalı ve ABD vatandaşlarının tahliyesi için hayati önem taşıyordu. Haziran ayında, Türk Dışişleri Bakanı Hakan Fidan, üslerin İsrail-Gazze savaşında "operasyon merkezlerine" dönüştüğünü söyleyerek Kıbrıslı Rumları çatışmadan "uzak durmaları" konusunda uyardı. Kıbrıs bu suçlamaları reddetti.

ABD-GKRY ikili anlaşmasının yankıları devam ederken Yunanistan ve 10 NATO ülkesinin gerçekleştirdiği ORION-24 tatbikatı iki benzer olayın örtüşmesi sebebiyle son derece dikkat çekti.

NATO Müttefik Özel Harekât Kuvvetleri Komutanlığı (SOFCOM), sosyal medya hesabından "ORION-24" adlı bir tatbikat icra edildiğini duyurdu. Ayrıca paylaşımda, "Seçkin kuvvetler gece gündüz gerçek dünya koşullarında eğitim görüyor" denildi.

NATO'nun paylaşımına göre tatbikata; ABD, Fransa, Yunanistan, Güney Kıbrıs, İtalya, Avusturya, Makedonya, Polonya, Bulgaristan, Romanya ve Mısır katıldı. 14 Eylül'de sonra eren tatbikata ilişkin Yunan basını bazı ayrıntıları da paylaştı. Neredeyse tüm Yunan haber siteleri, bu çokuluslu tatbikat sırasında Doğu Ege adalarının ele geçirilmesi senaryosunun işlendiğini duyurdu.

Aydınlık Gazetesi'nin haberine göre tatbikat, ABD Denizcilik Enstitüsü'nün (USNI) "Ege Savaşı" senaryosunu hatırlattı. USNI, 2018 yılında yayımladığı Donanma Taktikleri ve Deniz Harekâtı (Fleet Tactics and Naval Operations) adlı kitapta, Türkiye ile Ege'de olası bir savaşın senaryosunu ele almıştı. Kitabın 'Ege Savaşı' başlıklı bölümünde, Türkiye ile Yunanistan arasındaki bir savaş senaryosuna yer verilmiş, gerçek haritalarla işlenen senaryoda, Akdeniz'de bulunan ABD 6. Filosu'nun Yunanistan'ın yanında Türkiye'ye müdahale etmesi canlandırılmıştı. Birbirine son derece yakın tarihli her iki olay, Türkiye'nin jeopolitik hareket alanını kısıtlayıcı hamleler olarak görülebilir.

Bkz: <https://www.al-monitor.com/originals/2024/09/turkey-condemns-us-cyprus-defense-deal-urges-washington-reconsider> / <https://www.aydinlik.com.tr/haber/nato-egede-adalari-iskal-tatbikati-yapti-natonun-ege-adalarini-iskal-tatbikatina-hangi-ulkeler-katildi-abdnin-turkiye-ile-savas-senaryosu-488095>

Küresel Ekonomik Görünüm: ABD, Avrupa ve Asya

ABD

Ağustos ayı verileri, özel sektör istihdamındaki zayıflık ve işten çıkarmalarda yüzde 1,93'lük bir artış olduğunu gösterse de ABD Hazine Bakanı Janet Yellen, bu gelişmelerin ABD ekonomisinin genel sağlığını etkilemediğini belirtti. İşe alımların azalmasına rağmen ciddi bir işten çıkarma dalgası yaşanmadığını ve ekonominin dengeli bir şekilde ilerlediğini vurguladı.

ABD Merkez Bankası (FED) tarafından yayımlanan verilere göre, ABD sanayi üretimi Temmuz 2024'te aylık bazda yüzde 0,9 düşüşün ardından Ağustos 2024'te yüzde 0,8 arttı. Ağustos ayında kapasite kullanım oranı ise yüzde 78 olarak gerçekleşti.

ABD'de Tüketici Fiyat Endeksi (TÜFE), Ağustosta aylık bazda yüzde 0,2 yıllık bazda ise yüzde 2,5 ile beklentilere paralel arttı. Şubat 2021'den bu yana en düşük yıllık artışını kaydeden TÜFE, Temmuzda yıllık bazda yüzde 2,9 yükselmişti. Söz konusu dönemde barınma fiyatları aylık yüzde 0,5 artışla TÜFE'deki artışın ana faktörü oldu. Barınma fiyatları yıllık bazda da yüzde 5,2 arttı.

Gıda fiyatları ağustosta aylık yüzde 0,1 ve yıllık yüzde 2,1 artış kaydetti. Benzin fiyatları ise aylık bazda yüzde 0,6 ve yıllık bazda yüzde 10,1 azalış kaydetti.

Janet Yellen, ekonominin sağlıklı olduğunu ve iş verilerinin durgunluktan ziyade yumuşak bir inişe işaret ettiğini belirtti. Son aylarda açıklanan zayıf iş raporlarına rağmen ABD ekonomisinin güçlü kaldığını savundu ve işten çıkarmaların anlamlı bir seviyeye ulaşmadığını vurguladı. Yellen, ABD'nin Covid-19 sonrası işe alım çılgınlığına kıyasla iş büyümesinin yavaşladığını, ancak ekonominin tam istihdam seviyesinde çalıştığını ifade etti. Çalışma İstatistikleri Bürosu'nun son verilerine göre, Ağustos ayında tarım dışı istihdam 142 binle beklentinin altında kaldı ve işsizlik oranı yüzde 4,2 ile sabit kaldı.

Bkz: <https://www.federalreserve.gov/releases/g17/current/default.htm> / <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/abd-enflasyon-verisi-aciklandi,ntjnxOp5UmOxcVa2wBngw>

Avrupa

Uluslararası Para Fonu'nun (IMF) Washington'da düzenlenen 2024 Michel Camdessus Merkez Bankacılığı Konferansı'nın açılış konuşmasında Avrupa Merkez Bankası (ECB) Başkanı Christine Lagarde, yaptığı açıklamada, son üç yıldır küresel ekonomiyi etkisi altına alan enflasyonun "dikkat çekici" bir şekilde gevşemesini ve istihdam üzerindeki etkisinin asgari düzeyde olduğunu vurguladı, 2025 yılının ortalarında enflasyon hedefine döneceğine dair öngörüsünü paylaştı.

Avrupa İstatistik Ofisi (Eurostat) tarafından açıklanan, Avrupa Birliği (AB) ve Euro Bölgesi'nin Temmuz ayı mevsimsellikten arındırılmış sanayi üretimi verilerine göre, Euro Bölgesi'nde sanayi üretimi, Temmuz'da Haziran ayına göre yüzde 0,3 geçen yılın aynı dönemine göre de yüzde 2,2 azaldı. Piyasa beklentileri, Euro Bölgesi sanayi üretiminin aylık yüzde 0,6 yıllık yüzde 2,7 azalacağı yönündeydi.

Kaynak: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-euro-indicators/w/4-13092024-bp>

Asya

Japonya'da Temmuz ayına ilişkin sanayi üretimi aylık yüzde 3,1 yıllık bazda yüzde 2,9 artarken, Temmuz ayı kapasite kullanım oranı yüzde 2,5 yükseldi.

COVID-19 sonrası kırılganlığın sürdüğü Çin ekonomisinde, ABD'nin bazı sektörlerdeki yatırım kısıtlamaları ve Avrupa ülkelerinin ekonomik bağımlılığa bağlı riskleri giderme yaklaşımı nedeniyle yabancı yatırımlar ivme kaybediyor. Pandemi sonrası yaşanan ekonomik kırılganlığı üzerinden atmayı hedefleyen Çin, imalat alanındaki tüm sektörlerde yabancı yatırıma yönelik kısıtlamaları kaldırdıktan sonra yabancıların hastane işletmesine ve biyoteknoloji alanında faaliyet yürütmesine izin vereceğini bildirdi.

Bkz: <https://www.ntv.com.tr/ntvpara/kuresel-piyasalarda-karisik-seyir,mUK-wCAnhUuF9HQkR2meDA>

Küresel Çevresel Görünüm: Avrupa'nın Şiddetli Yağış ve Seller ile Mücadelesi

Eylül ayında Boris fırtınası adı verilen alçak basınç sistemi kaynaklı yağışlar Avrupa'nın Polonya, Çekya, Slovakya, Almanya, Avusturya ve Macaristan'ı kapsayan Orta ve Doğu Avrupa bölgelerinde büyük felakete yol açtı. Resmi beyanlara göre yağışlar dolayısıyla toplam 16 kişi yaşamını kaybederken pek çok kişi yaralandı. Ancak ölü sayısının artabileceği düşünülüyor. Yağışlar büyük ekonomik yıkımlara yol açarken şehirler, yollar sular altında kaldı, ulaşım kesildi, nehirlerdeki su metrelerce yükseldi. Macar yetkililer günler içerisinde Tuna nehrinde 8,5 metreye varan bir yükselme olduğunu belirttiler. Bu durum da köprüler ve baraj bentlerin yıkılmasına ve pek çok yaşam biriminin tahliye edilmesine sebep oldu. Polonya'da 40 binin, Çekya'da ise 10 binin üzerinde kişi tahliye edilmek durumunda kaldı. Çekya'da 250 binden fazla haneye elektrik verilemezken internet ve telefonlar da çalışmıyor. Romanya'da da benzer şekilde on binlerce kişinin evi zarar görmüş durumda. Bununla birlikte Alplerdeki yoğun kar yağışının rüzgârın da etkisiyle bölgede kar yığıntılarına sebep olduğu belirtiliyor.

Boris fırtınasının bu kadar güçlü şekilde Avrupa'yı etkilemesinin temel sebeplerinden birisi iklim değişikliği olmakla birlikte atmosferik baskının bu kadar uzun süre tek bir bölgede kalmasının fırtınanın daha kuvvetli olmasını sağladığı söylenebilir. Atmosferdeki ısı artışının okyanuslardan buharlaşmayı hızlandırarak atmosferik baskıyı hızlandırdığını ve bu durumun da fırtınanın kuvvetini artırmasında etkili olduğu biliniyor.

Uluslararası Acil Durum Veri Tabanının (EM-DAT) 2023 verilerine bakıldığında mevcut doğal felaketlerin çoğunlukla sel, fırtına, sıcak hava dalgası, deprem kaynaklı olduğu ve milyarlarca dolar maddi zarar doğurduğu görülecektir. Çoğunlukla küresel ısınma ve atmosferik basıncın değişmesi kaynaklı felaketlerin küresel ısınmanın artışı ile birlikte daha da artacağını düşünebiliriz. Son yıllarda artan sellerle uğraşan Avrupa ülkeleri ile Türkiye'nin bu konuda daha fazla önlem alması ve değişen koşullara uygun yeni düzenlemeler oluşturması gerekiyor. Tıpkı Atlantik Okyanusu'na kıyısı olan ülkelerin Kasırgalara karşı, Okyanusa/denize kıyısı olan devletlerin de su seviyesinin yükselmesine karşı almaları gereken önlemler olduğu gibi. Aksi halde bu felaketlerde yaşanan kayıpların bir süre sonra karşılanabilmesi son derece zor olacak.

Bkz: <https://doc.emdat.be/docs/introduction/> // <https://www.bbc.com/news/articles/c5yjjqv84eo>

Küresel Çevresel Görünüm: Helene Kasırgası ABD'de Büyük Yıkıma Yol Açtı

26 Eylül tarihinde ABD'nin Florida, Güney Carolina, Georgia, Kuzey Carolina, Virginia ve Tennessee eyaletlerinde başlayan Helen Kasırgası kuvvetini artırarak Saffir-Simpson Kasırğa Ölçeği'ne göre 4. Kategoriye ulaştı. 6 eyalette en az 95 kişinin öldüğü ve yüzlerce insanın kayıp olduğu biliniyor. Kasırğa sonrasında 400'ün üzerinde yol ulaşıma kapanırken, 2.1 milyon haneye elektrik verilemiyor.

Büyük bir kamusal zarara yol açan kasırgada Financial Times'a konuşan Moody's analisti Kasırganın toplam maliyetinin 20-34 milyar dolar arasında olduğunu tahmin ettiklerini söyledi. Eylül ayında Avrupa'yı vuran Boris Fırtınası ile birlikte değerlendirildiğinde 2024 sonbaharının geçtiğimiz yıllara göre çok daha sert ve yıkıcı geçtiği söylenebilir. Küresel ısınma düzeylerinin geldiği bu noktada bu felaketler ile daha çok karşılaşacak gibi duruyoruz.

Bkz: <https://edition.cnn.com/2024/09/29/weather/hurricane-helene-florida-georgia-carolinas-sunday/index.html> / <https://www.ft.com/content/b95c9721-4a84-4782-b086-20ec49cfeb6>

Küresel Teknolojik Görünüm: Yapay Zekâ Teknolojisindeki Yenilikler

Yapay zekâ (YZ), makinelerin çeşitli endüstrilerde neler başarabileceğinin sınırlarını zorlayarak kayda değer adımlar attı. Sağlık hizmetleri ve finans alanındaki süreçleri optimize etmekten eğitim, eğlence ve hatta sanatı geliştirmeye kadar, YZ'nin etkisi hızla artıyor. Küresel YZ pazarının 2030 yılına kadar 1,35 trilyon dolara ulaşması ve 2023'ten 2030'a kadar %36,8'lik etkileyici bir yıllık büyüme oranına sahip olması öngörülüyor.

Bu büyüme, çığır açan modellerden yeni uygulamalara kadar sürekli yeniliklerle yönlendiriliyor, YZ'nin potansiyelinin ufuklarını genişletiyor ve yaşama/çalışma şeklimizi dönüştürüyor. Son dönemdeki iki gelişme, söz konusu dönüşümü yansıması bakımından dikkate değer.

Örneğin, OpenAI'nin "o1" modeli insan seviyesinde IQ'ya ulaştı. Bu model, Uluslararası Matematik Olimpiyatı yeterlilik sınavında yüzde 83 puan alarak matematiksel problemleri anlama ve çözme konusunda olağanüstü beceriler gösterdi. Bu başarı, AI'nin yalnızca karmaşık entelektüel görevleri yerine getirme potansiyelini vurgulamakla kalmıyor, aynı zamanda yapay zekâ alanında yapılan hızlı ilerlemeleri de vurguluyor.

Apple'ın üretken YZ paketi Apple Intelligence, 2025'e kadar küresel olarak genişlemeye hazırlanıyor. Bu paket, metin oluşturma, bildirim özetleme ve eğlenceli görseller oluşturma gibi günlük görevler için uzmanlaşmış oldukça yetenekli modeller içeriyor. Dağıtım, 2024'te Avustralya, Kanada ve Güney Afrika gibi bölgeler için yerelleştirilmiş İngilizce desteğiyle başlayacak ve ardından 2025'te Almanca, İtalyanca, Korece, Çince, Vietnamca, İspanyolca, Japonca, Fransızca ve daha fazlası dâhil olmak üzere ek diller için destek sağlanacak.

Apple Intelligence, 3 milyar parametreye sahip cihaz içi modelleri ve daha büyük bulut tabanlı modelleri kullanarak cihazlar ve görevler arasında sorunsuz ve verimli bir kullanıcı deneyimi sunuyor. Apple'ın Intelligence YZ'sini genişletmesi, daha geniş erişilebilirliğe olan bağlılığını ve Apple'ın YZ yeteneklerinin küresel erişimini artırmayı yansıttırıyor. Bu strateji, Apple'ın YZ pazar konumunu güçlendirecek ve dünya çapındaki kullanıcılara gelişmiş YZ işlevleri sağlayacak.

Bkz: <https://www.neudesic.com/blog/latest-ai-news-september-2024/>

Küresel Toplumsal Cinsiyet Görünümü: Afganistan'da Hamile Kadınların Çaresizliği

Afganistan'daki kadınlar, cinsiyete dayalı ayrımcılık ve baskının derin bir kriziyle karşı karşıya. Geçtiğimiz ay yürürlüğe giren yeni yasa, kadınların kamusal yaşamdan sistematik olarak silinmesini resmileştirdi. Afgan kadınları büyük ölçüde evlerine hapsedilmiş durumda, eğitime veya işe neredeyse hiç erişimleri yok. Hatta halk içinde şarkı söylemeleri veya seslerini yükseltmeleri bile yasak.

Yasa, Afgan kadınlarını genel olarak hak ve özgürlüklerinden mahrum bırakan bir dizi kararname ve fermanın sonucusu. Aynı zamanda Afgan kadınlar, yüksek oranda cinsiyete dayalı şiddet, sözde namus cinayetleri ve artan anne ölümleri yaşıyor. Bunların yanında hamile kadınlar da büyük bir çaresizlik içinde.

Afganistan'da hamile kadınlar, birçok sağlık tesisi ve doğumevinin kapanmasıyla birlikte, sağlık hizmetlerine erişimde sorun yaşıyor. Ülkede pek çok kadın, hamilelik sırasında önerilen en az dört doktor muayenesini gerçekleştiriyor. Kuzey Badahşan eyaletinde yaşayan ve altı aylık hamile olan Ferhunde isimli kadın, "İkinci bebeğimin doğumunun benim ya da bebeğimin ölümüne neden olmasından korkuyorum" diyor. Ferhunde, bebeğini Dünya Sağlık Örgütü (WHO) tarafından işletilen 60 yataklı bir doğum hastanesinde dünyaya getirmeyi planlamıştı. Ancak hastanenin doğum ünitesi Temmuz ayından beri kapalı.

UNICEF raporunda "Afganistan bebek, çocuk ya da anne olmak için dünyanın en tehlikeli yerlerinden biri olmaya devam ediyor" dedi ve sağlık kuruluşlarına erişimin zorluğundan bahsetti. 2023 yılında her 1000 doğum için 37 bebek ölümü bildirildi. Kadınların sadece küçük bir yüzdesi hastane ücretlerini karşılayabiliyor.

Bkz: <https://www.bbc.com/pidgin/articles/ckgw0np254zo> / <https://press.un.org/en/2024/sgsm22376.doc.htm>

İSTANBUL AREL ÜNİVERSİTESİ

ULUSLARARASI STRATEJİK ARAŞTIRMALAR

UYGULAMA VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

(AREL USAM)

İLETİŞİM:

Prof. Dr. Oktay BİNGÖL, Müdür, oktaybingol@arel.edu.tr, 0850 850 27 35-1622

Dr. Öğr. Üyesi Selma ŞEKERCİOĞLU BOZACIOĞLU, Müdür Yrd. selmasekercioglu@arel.edu.tr, 0850 850 27 35- 1623

Dr. Yunus KARAAĞAÇ, Stratejik Araştırmalar Uzmanı, yunuskaraagac@arel.edu.tr 0850 850 27 35-1647

Sinem KARATAŞ ARI, İdari İşler Uzmanı, sinemkaratas@arel.edu.tr, 0850 850 27 35-1648

BU SAYIYA KATKI SUNANLAR

Doç. Dr. Aylin ERDOĞDU, Küresel Ekonomik Görünüm: ABD, Avrupa ve Asya

ADRES:

Türkoba Mahallesi Erguvan Sokak No:26 / K 34537 Tepekent – Büyükçekmece

İstanbul-Türkiye

arelusam@arel.edu.tr

arelusam01@gmail.com